

Okul Öncesi Dönem Çocuğuna Sahip Anne ve Babaların Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının İncelenmesi¹

Investigation of Emotional Socialization Behaviors of Parents with Preschool Children

Sema İNCE^{1*}, Ebru ERSAY²

¹Arş. Gör., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği, sema.balci60@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3007-7637> *Sorumlu Yazar

²Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği, eersay@gazi.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1326-238X>

Geliş tarihi/Received :03.02.2022 Kabul tarihi/Accepted: 14.03.2022 Yayın tarihi/Published: 30.06.2022

ÖZET

Duygu sosyalleştirme genel bir tanımla, çocuk için önemli olan kişilerin çocukların duygularına yönelik tepkilerini ve çocukla kurdukları iletişim biçimini ifade etmektedir. Çalışmanın temel amacı; okul öncesi dönem çocuğuna sahip anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışlarının ebeveyn cinsiyetine göre değişimini incelemektir. Çalışmanın amacına uygun olarak araştırma yöntemi olarak ilişkisel tarama modeli seçilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, çocukları 2018-2019 eğitim-öğretim yılında İstanbul iline bağlı 3 ilçede bağımsız anaokulları ve anasınıflarında eğitim gören 378 anne ve 357 baba oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Çocukların Duygularına Verilen Tepkiler Ölçeği (Ebeveyn Formu) kullanılmıştır. Çalışma sonucunda annelerin çocuklarının duygularına yönelik olumlu duygu sosyalleştirme davranışlarını babalara göre daha fazla tercih ettiği, olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını ise babaların annelere göre daha fazla tercih ettiği belirlenmiştir. Bununla birlikte; eğitim düzeyi yüksek olan anne-babaların olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha az tercih ettiği, herhangi bir işte çalışmayan annelerin çalışan annelere göre hem olumlu hem de olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla kullandıkları ve aylık hane geliri arttıkça hem annelerin hem de babaların olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha az tercih ettikleri saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygu sosyalleştirme, duygusal gelişim, erken çocukluk

ABSTRACT

Emotion socialization, with a general definition, refers to responses of the people who are important in child's life towards children's emotions and communications with the child regarding emotions. In the study, it was aimed to examine the change of emotional socialization behaviors of mothers and fathers with preschool children according to parent gender. In the study, the relational screening model was chosen as the research method. The study group of the research consisted of 378 mothers and 357 fathers whose children were educated in kindergardens in 3 districts of Istanbul in the 2018-2019 academic year. Responses to Children's Emotions Questionnaire was used as data collection tool. According to this study, It was determined that mothers preferred positive emotion socialization behaviors towards their children's emotions more than fathers, and fathers preferred negative emotion socialization behaviors more than mothers. With this; It is seen that mothers and fathers with a high level of education prefer negative emotion socialization behaviors less and as the monthly household income increases, both mothers and fathers have more negative emotion socialization behaviors were found to be less preferred. In addition, it was determined that mothers who do not work in any job use both positive and negative emotion socialization behaviors more than working mothers.

Keywords: Emotion socialization, emotional development, early childhood

¹ Bu çalışma birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında gerçekleştirdiği yüksek lisans tezinden üretilmiş olup, "II. Uluslararası Temel Eğitim Kongresi'nde (Muğla, 2019) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Okul öncesi dönem, çocukların temel sosyal ve duygusal becerileri edindikleri ve geliştirdikleri önemli bir gelişim dönemidir (Zava, Sette, Baumgartner ve Coplan, 2020). Özellikle yaşamın erken dönemlerinde çocukların sosyal ve duygusal becerilerindeki gelişimin aile ortamından, ebeveynliğin kalitesinden ve ebeveynlerin duygular ile ilgili davranışlarından etkilendiği bildirilmektedir (Blandon ve Scrimgeour, 2015; Ornaghi, Conte ve Grazzani, 2020; Zeytinoğlu vd., 2017). Çocukların korku, öfke, endişe, üzüntü gibi olumsuz duygular ve mutluluk, neşe gibi olumlu duygular yaşadıkları anlarda anne babalarının, çocukların duygularına verdikleri tepkiler ve çocukla kurdukları iletişim biçimi “duygu sosyalleştirme” olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg vd., 1999; Gottman vd., 1996). Duygu sosyalleştirme süreci; çocukların kendi ve başkalarının duygularını anlama, ayırt etme, isimlendirme ve duyguları etkin bir şekilde düzenleme becerilerinin geliştirilmesine ilişkin ebeveyn davranış ve uygulamalarını içeren önemli bir süreçtir (Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998; Hastings, Utendale ve Sullivan, 2007; Saarni, 2001).

Duygu sosyalleştirme, ebeveynlerden çocuklara basit bir beceri aktarımı değil, çok yönlü ve karmaşık bir süreçtir (Ornaghi vd., 2020). Ebeveynler çocuklarının duygularını doğrudan veya dolaylı olarak çeşitli yollarla sosyalleştirebilirler. Çocukların duyguları deneyimledikleri anlarda ebeveynlerin bu deneyimlere verdikleri tepkiler ve çocukların duyguları hakkında yaptıkları konuşmalar doğrudan duygu sosyalleştirme olarak kabul edilir. Dolaylı duygu sosyalleştirme ise; ebeveynlerin kendi duygularını ifade ederek onlara model olmaları ve yaşanan duygusal olaylar hakkında konuşmaları ve tartışmaları gibi çocuğun duygusal deneyimlerini, duygusal ifadelerini ve duygu düzenlemesini etkileyen etkileşimler olarak ifade edilir (Denham vd., 2007; Eisenberg vd., 1998; ZahnWaxler, 2010). Alanyazında araştırmacılar model olma, çocuklarla duygular hakkında konuşma ve tartışma, çocukların duygularına verilen tepkiler olmak üzere ebeveynlerin duygu sosyalleştirme sürecinde kullandıkları üç temel yol ileri sürmektedir (Eisenberg vd., 1998; Garner, Dunsmore ve Southam Gerrow, 2008; Gottman vd., 1997).

1- Model olma

Sosyalleştiricilerin üzüntü, korku, öfke, mutluluk gibi çeşitli duyguları modelleyerek çocuklara duyguların doğası ve duyguların hangi durumlarda nasıl ifade edileceği hakkında model olmasıdır (Denham, Basset ve Wyatt, 2007; Eisenberg vd., 1998). Çocuklar, öncelikle ebeveynlerini ve daha sonra çevresindeki diğer kişileri aktif olarak gözlemlerler ve duyguları, duyguların deneyimler doğrultusunda farklılaştığını ve duyguların hangi yollarla ifade edildiğini model alarak bu davranışları sosyal ortamlarında gösterirler (Denham, 2007). Anne ve babaların sergiledikleri duygu ifade profilleri, çocuklarına hangi duyguların kabul edilebilir ve hangilerinin kabul edilemez olduğunu ve duyguların meydana gelebileceği durumları da öğretir (Denham, 1989). Anne babaların sergilediği olumlu veya olumsuz duygular çocukları için farklı sonuçlara sebep olabilir. Ebeveynlerin olumlu duyguları sıklıkla sergilemeleri, çocuklarının da olumlu duygulara sahip olmasını ve olumlu sosyal davranışlar göstermelerini sağlayabilirken, anne babaların olumsuz duyguları yoğun olarak sergilemeleri çocuklarının daha kızgın ve gergin kişiler olmasına neden olabilmektedir (Denham vd., 1997).

2- Çocuklarla Duygular Hakkında Konuşma ve Tartışma

Duyguları tartışmak, çocuklara duygularını yorumlayabilecekleri, değerlendirebilecekleri ve duyguların nedenleri ve sonuçlarını yansıtabilecekleri alan sağlar (Denham ve Kochanoff, 2002). Sosyalleştiriciler doğrudan çocuklarıyla duygular hakkında tartışarak veya çocukların olduğu ortamlarda olayların duygusal yönlerine vurgu yaparak konuştuklarında olayların ve davranışların duygusal önemini çocuklara aktarabilirler (Cole ve Tan, 2015). Çocuklar

özellikle, ebeveynlerin duyguları ayrıntılı olarak işlemelerinden yararlanırlar (Brumariu ve Kens, 2015). Ebeveynlerin çocuğun duygusal ifadelerini ve sözlerini tekrarlayarak veya kendi duygularını açıklayarak duygular hakkındaki bilgileri vurgulamaları, çocukların duygusal farkındalıklarını arttırabilir (Denham ve Kochanoff, 2002). Örneğin, sadece duygular hakkında konuşmakla kalmayan, aynı zamanda duyguları açıklamak için zaman harcayan annelerin duyguları anlama konusunda daha yetkin çocukları vardır (Denham vd., 1992; Denham vd., 1994). Başka bir çalışmada da ebeveynlerin çocuklarıyla duyguları tartışması ve bu tartışmaları hem duygular hakkında bilgi vermek hem de duygu düzenleme yollarını öğretmek için kullanmalarının çocukların duygusal farkındalıklarının ve duygu düzenlemelerinin geliştirilmesine fayda sağladığı belirtilmektedir (Hurrel, Hudson ve Schinering, 2015).

3-Çocukların Duygularına Verilen Tepkiler

Çocukların duygularına verilen tepkiler, duygu sosyalleştirmenin göze çarpan bir biçimidir ve çocuklara duyguların ne zaman ve nasıl gösterileceğini öğrettiği belirtilmektedir (Grady, 2020). Alanyazında anne babaların çocukların duygularına verdikleri tepkiler destekleyici/olumlu ve destekleyici olmayan/olumsuz tepkiler olarak ele alınmaktadır. Destekleyici tepkiler, duygulara sahip olmanın doğru olduğunu, çocuğun duygu ile başa çıkabileceğini ve yetişkinin çocuğun duygularıyla ilgilendiğini çocuğa yansıtan tepkilerdir (Eisenberg vd., 1998; Kitzmann ve Howard, 2011). Destekleyici tepkiler çocukların duyguları kabul etmeyi, duygu ifadelerini teşvik etmeyi ve olumsuz duygularıyla başa çıkabilmelerine yardımcı olmayı içerir (Spinrad vd., 2007). Destekleyici olmayan tepkiler ise, çocukların duygusal deneyim ve ifadelerini en aza indirerek, görmezden gelerek veya cezalandırarak çocukların duygu ifadelerini engellemeyi içerir (Spinrad vd., 2007). Ebeveynler çocuklarının duygularını cezalandırdığında, küçük düşürdüğünde veya görmezden geldiğinde çocuklar duyguların ifade edilmemesi gerektiğini ve duyguların ebeveyn-çocuk ilişkisini tehdit ettiğini düşünebilir. Bu şekilde olumsuz olarak ele alınan ebeveyn tepkileri destekleyici değildir, çocuğun duygu ifadesini teşvik etmez ve duyguya veya duyguya neden olan uyaranlara önem vermez (Eisenberg vd., 1998). Özellikle, anneleri duygularını kabul eden ve onlara olumlu tepki veren çocuklar daha empatikken, anneleri duygu ifadesini engelleyen çocuklar empati ile ilgili daha düşük düzeyde yanıt verme eğilimindedir (Eisenberg vd., 2011).

O'Neal ve Magai (2005) biri olumlu (ödül), dördü olumsuz (ceza, büyütme, ihmal, avutma/dikkat dağıtma) olmak üzere beş duygu sosyalleştirme tepkisi olduğunu ileri sürmektedir. Bu tepkiler; çocuğun duygularının ve duygusal tepkilerinin onaylanması, çocuğun rahatlatılması, çocukla empati kurulması ve çocuğun problemlerini çözmesine yardımcı olunmasını içeren ödül tepkisi, çocuğun duygusal tepkisinin ve ifadesinin onaylanmaması ve duygularını ifade etme konusunda çocuğun cesaretinin kırılmasını içeren ceza tepkisi, çocuğun sergilediği duygusal deneyime karşı ebeveynin aynı duyguyu aynı ölçüde veya daha yoğun yaşayarak tepki vermesini içeren büyütme tepkisi, çocuğun duygularının ve duygusal tepkilerinin önemsenmemesi ve görmezden gelinmesini içeren ihmal tepkisi ve çocuğun duygusal deneyimlerine tepki vermeyerek çocuğun dikkatini çocukta ilgi uyandıracak başka bir yöne çekmeyi içeren avutma/dikkat dağıtma tepkisidir.

Daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuklarının çeşitli özellikleri ile birlikte incelendiği araştırmalara rastlanmaktadır. Bu çalışmalara göre; ebeveynleri olumlu duygu sosyalleştirme davranışlarını daha sık kullanan çocukların duygu düzenleme becerileri (Cunningham, Kliewer ve Garner, 2009; Li vd., 2019; Ornaghi vd., 2019; Özen Uyar, Yılmaz Genç ve Aktaş Arnas, 2018), empati becerileri (Eisenberg vd., 2011; Taylor vd., 2013) ve sosyal becerileri (Seçer ve Karabulut, 2016) ebeveynleri olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha sık kullanan çocuklara göre daha yüksektir. Bununla birlikte araştırmalar, ebeveynlerin olumsuz duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların davranış problemleri (Bjork, Havighurst, Pons ve Karevold, 2020;

Johnson, Hawes, Eisenberg, Kohlhoff ve Dudeney, 2017; Nelson ve Boyer, 2018) ve olumsuz kardeş ilişkileri (Yaremych ve Volling, 2020) arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Duygu sosyalleştirme davranışlarının ebeveyn cinsiyetine göre farklılaştığını belirleyen çalışmalar da mevcuttur (Baker, Fenning ve Crnic, 2011; Brown, Craig ve Halberstadt, 2015; Yaremych ve Volling, 2020). Mevcut araştırmada ülkemizde okul öncesi dönem çocuğuna sahip anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi hakkında bilgiler sunulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Okul öncesi dönem çocuğuna sahip anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışlarının incelendiği bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasında birlikte bir değişim olup olmadığını ve/veya değişim varsa bu değişimin derecesini belirlemeye yönelik araştırma modelleridir (Karasar, 2017). Mevcut araştırmada ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının ebeveyn cinsiyetine ve ebeveynlerin eğitim durumu, ebeveynlerin çalışma durumu ve aylık hane geliri değişkenlerine göre değişiminin incelenmesi amaçlandığından ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokulları ve anasınıflarında eğitim gören çocuğa sahip anne ve babalar oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçiminde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemini belirlemek için farklı sosyo-kültürel yapıdaki ailelere ve çocuklara ulaşabilmek için İstanbul iline bağlı ilçelerden düşük-orta-yüksek sosyoekonomik düzeye sahip üç ilçe seçilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, Şeker (2011) tarafından İstanbul ilinin ilçelerinin yaşam kalitelerini belirlemek ve ilçeleri yaşam kalitelerine göre sıralamak üzere yapılan araştırmadan faydalanılmıştır. Araştırmadaki seviyeler değerlendirilerek; en yüksek yaşam kalitesine sahip bir ilçe, orta düzeyde yaşam kalitesine sahip bir ilçe ve en düşük yaşam kalitesine sahip bir ilçe seçilmiş ve veriler belirlenen bu üç ilçeden toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, çocukları 2018-2019 eğitim-öğretim yılında İstanbul iline bağlı 3 ilçede bağımsız anaokulları ve anasınıflarında eğitim gören 378 anne ve 357 baba oluşturmuştur. Çalışma grubuna ait demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Verilerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Değişkenler	Kategoriler	f	%
Anne eğitim düzeyi	Okuryazar	5	1,3
	İlkokul mezunu	54	14,1
	Ortaokul mezunu	63	16,4
	Lise mezunu	129	33,6
	Üniversite mezunu	124	32,3
Anne çalışma durumu	Lisansüstü eğitim mezunu	4	1,0
	Çalışmıyor	273	71,1
	Çalışıyor	104	27,1
Baba eğitim düzeyi	İlkokul mezunu	55	14,3
	Ortaokul mezunu	67	17,4
	Lise mezunu	113	29,4
	Üniversite mezunu	126	32,8
	Lisansüstü eğitim mezunu	13	3,4
Baba çalışma durumu	Çalışmıyor	17	4,5
	Çalışıyor	355	92,4

Tablo 1 incelendiğinde çalışmaya katılan annelerin çoğunun (%33,6) lise ve (%32,3) üniversite mezunu olduğu, %71,1'nin bir işte çalışmadığı görülmektedir. Çalışmaya katılan babaların ise çoğunun (%32,8) üniversite ve (%29,4) lise mezunu olduğu ve %92,4'nün bir işte çalıştığı görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada anne-babalar ve çocukları ile ilgili bilgileri toplamak amacıyla “Anne-Baba-Çocuk Bilgi Formu” ve anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışlarını ölçmek amacıyla “Çocukların Duygularına Verilen Tepkiler Ölçeği (Ebeveyn Formu)” kullanılmıştır.

Anne-Baba-Çocuk Bilgi Formu

Çocukların yaş, cinsiyet, okul öncesi eğitime devam etme süresi, kardeş sayısı ile anne ve babalarının eğitim düzeyi, çalışma durumu, yaşı ve aylık ortalama gelirine ilişkin bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır.

Çocukların Duygularına Verilen Tepkiler Ölçeği (Ebeveyn Formu)

Ölçek; O'Neal ve Magai (2005) tarafından anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiş, Ersay (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek, 5 alt ölçeğe (ödül, ceza, ihmal, avutma/dikkat dağıtma, büyütme) sahiptir. Her bir alt ölçekte 15 madde bulunmaktadır. Ölçekte çocukların yaşadığı 4 farklı duygu durumuna (öfke, üzüntü, korku ve aşırı neşe) yönelik ebeveynlerin beş duygu sosyalleştirme davranışını içeren maddelere yer verilmiştir. Ebeveynlerden çocuklarının farklı duygularına (öfke, üzüntü, korku ve aşırı neşe) karşılık olarak bu sosyalleştirme davranışlarını ne sıklıkla tercih ettiklerini rapor etmeleri istenir. Ölçek 5'li likert (1=Asla, 5=Çok sık) tipindedir. İki madde tersten puanlanmaktadır.

1. Ödül; çocuğun duygularına olumlu ve kabullenici tepkiler vermeyi içerir ve çocuğa duygularını kullanırken sıcaklık ve yardım sağlar (Örnek madde: Çocuğum üzülduğünde, onu neyin üzdüğünü sorarım.).
2. Büyütme; ebeveynlerin çocuğun duygusuyla aynı duyguyu deneyimlemesi ve duyguyu çocuğa yansıtması ile duygusal bulaşmayı ifade eder (Örnek madde: Çocuğum üzülduğünde çok üzülürüm.).
3. Ceza; ebeveynin çocuğun duygularını onaylamamasını ve reddetmesini ifade eder (Örnek madde: Çocuğum üzülduğünde, üzülmeyi bırakmasını söylerim.).
4. İhmal; ebeveynin çocuğun duygularını fark etmemesini veya tepki vermemesini ifade eder (Örnek madde: Çocuğum üzülduğünde onun üzüntüsüne dikkat etmem.).
5. Avutma/dikkat dağıtma; çocuğun duygusunu önemsizleştirerek veya dikkatini başka yöne çekerek duygularını en aza indirmeyi ifade eder (Örnek madde: Çocuğum üzülduğünde, ona sevdiği bir şey alırım.).

Ölçeğin O'Neal ve Magai (2005) tarafından geliştirilen orijinal formunda cronbach's alpha iç tutarlık katsayıları; ödül ,93, ceza ,72, ihmal ,75, avutma ,80 ve büyütme ,66 olarak bulunmuştur. Ersay (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan formunda cronbach's alpha iç tutarlılık katsayıları; ödül ,83, ceza ,84, ihmal ,85, avutma ,84 ve büyütme ,79 olarak saptanmıştır. Bu çalışmada ise anneler tarafından doldurulan formda ödül ,74, ceza ,86, büyütme ,79, avutma ,79, ihmal ,81 olarak belirlenmiş; babalar tarafından doldurulan formda ödül ,86, ceza ,85, büyütme ,80, avutma ,88, ihmal ,80 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma için öncelikle çalışmada kullanılacak olan veri toplama aracının Türkçe'ye uyarlamasını yapmış olan araştırmacıya e-posta yoluyla ulaşılarak ölçeği kullanma izni alınmıştır. Sonrasında İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden 08.04.2019 tarihli 59090411-

20-E.7077177 sayılı uygulama izni alınmıştır. Ardından çalışmanın yapılacağı ilçelerdeki okul listelerinden rastgele okullar seçilerek ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Ölçme araçları ve bilgilendirilmiş onam formları öğretmenlere teslim edilerek sınıflarındaki normal gelişim gösteren ve anadili Türkçe olan, öğretmen tarafından rastgele seçilen 6 çocuğun ailesine gönderilmesi istenmiştir. Ölçme araçlarının tamamlanması için iki hafta süre verilerek iki hafta sonra ölçme araçları araştırmacılar tarafından toplanmıştır. Çalışmaya katılan ebeveynler bilgilendirilmiş gönüllü onam formunu imzalamıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi için SPSS paket programından yararlanılmıştır. Öncelikli olarak verilerin dağılımı incelenmiş ve uç değer özelliği gösteren toplam 9 veri (5 anne, 4 baba), veri setinden çıkarılmıştır. Analizlere geçilmeden önce verilerin normal dağılım gösterip göstermedikleri incelenmiştir. Puanların çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1 ile +1 değerleri arasında kalması verilerin normal dağılımdan ciddi bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabileceği belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2019). Çalışmada kullanılan ölçeklerin alt boyutlarının çarpıklık katsayılarının -1 ile +1 aralığından fazla uzaklaşma göstermediği ve ölçeklerin normallik varsayımını sağladığı tespit edilmiştir. Aynı değerlendirme çalışmada analiz edilecek her bir bağımsız değişken için de yapılmıştır. Ailenin aylık geliri değişkeni haricinde analiz edilen diğer değişkenlerin (anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne çalışma durumu) normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda ailenin aylık geliri değişkeninin dâhil edildiği analizlerde nonparametrik testler kullanılmış, diğer tüm analizlerde parametrik testler kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada edinilen verilerin analizleri sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur.

Tablo 2. Anne ve Babaların Duygu Sosyalleştirme Davranışlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Madde Sayısı	a	ANNE				a	BABA			
			\bar{X}	SS	Çarpıklık	Basıklık		\bar{X}	SS	Çarpıklık	Basıklık
Ödül	12	,74	4,41	,39	-,45	-,28	,86	4,25	,57	-,68	-,00
Üzüntü	3	,60	4,68	,41	-1,28	1,20	,78	4,45	,66	-1,64	3,38
Öfke	3	,74	4,58	,51	-1,28	1,48	,77	4,43	,65	-1,27	1,75
Korku	3	,63	4,78	,39	-2,33	6,91	,75	4,59	,56	-1,64	2,84
Neşe	3	,54	3,60	,92	-,13	-,93	,64	3,49	1,03	-,18	-,90
Ceza	12	,86	2,38	,75	,31	-,49	,85	2,49	,74	,35	,04
Üzüntü	3	,65	2,72	,96	,12	-,76	,63	2,80	,97	,02	-,69
Öfke	3	,65	2,80	,94	-,06	-,74	,60	2,92	,91	-,15	-,59
Korku	3	,67	2,52	1,02	,19	-,92	,62	2,65	,96	,24	-,44
Neşe	3	,56	1,45	,68	1,75	3,05	,66	1,56	,78	1,73	3,06
Büyütme	12	,79	3,14	,64	-,19	,03	,80	3,00	,68	-,21	-,26
Üzüntü	3	,69	4,00	,87	-,82	,12	,74	3,69	1,00	-,50	-,49
Öfke	3	,57	2,62	,80	,48	,09	,46	2,56	,81	,29	,22
Korku	3	,73	2,82	1,10	,26	-,71	,66	2,66	1,05	,31	-,56
Neşe	3	,28	3,11	,65	-,71	,94	,39	3,08	,75	-,50	,43
İhmal	12	,79	1,41	,38	,97	,28	,88	1,55	,53	,98	,14
Üzüntü	3	,50	1,34	,45	1,56	2,41	,65	1,53	,63	1,12	,51
Öfke	3	,63	1,48	,54	1,08	,47	,66	1,58	,67	1,07	,33
Korku	3	,58	1,23	,46	2,52	7,51	,71	1,38	,57	1,53	1,54
Neşe	3	,62	1,58	,64	1,21	1,06	,58	1,69	,71	,96	,55
Avutma	12	,81	3,16	,68	-,22	,00	,80	3,24	,68	-,21	,20
Üzüntü	3	,58	3,48	,80	-,65	,44	,49	3,51	,80	-,49	,28
Öfke	3	,55	3,21	,82	-,40	,07	,45	3,30	,79	-,27	,17
Korku	3	,43	3,27	,77	-,33	,11	,40	3,31	,78	-,21	-,26
Neşe	3	,44	2,69	,98	,07	-,79	,55	2,82	1,01	-,11	-,68

Çocukların Duygularına Verilen Tepkiler Ölçeği (Ebeveyn Formu)'ndan elde edilen verilere ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 2'de sunulmuştur. Bu verilere göre annelerin en çok kullandıklarını ifade ettikleri tepki 4,41 ortalama (SS=,39) ile ödül ve en az kullandıkları tepki ise 1,41 ortalama ile ihmal (SS=,38) tepkisidir. Daha sonra kullanım fazlalığına göre annelerin sırasıyla 3,16 ortalama (SS=,68) ile avutma, 3,14 ortalama ile büyütme (SS=,64) ve 2,38 ortalama ile ceza (SS=,75) tepkilerini kullandıkları belirlenmiştir. Babaların çocukların duygularına vermeyi tercih ettikleri tepkilerin en çok 4,25 ortalama (SS=,57) ile ödül ve en az ise 1,55 ortalama (SS=,53) ile ihmal olduğu belirlenmiştir. Ayrıca babaların kullanım fazlalığına göre sırasıyla 3,24 ortalama ile avutma (SS=,68), 3,00 ortalama ile büyütme (SS=,68) ve 2,49 ortalama ile ceza (SS=,74) tepkilerini kullandıkları bulunmuştur.

Çalışmaya katılan anne ve babaların çocukların hangi duygularına karşılık hangi tepkileri tercih ettikleri incelendiğinde; her bir duygu için ebeveynlerin en çok ve en az tercih ettikleri tepkilerin benzer olduğu görülmüştür. Anne ve babalar ödül tepkisini en fazla çocuklarının korku duygusu (Anne: $\bar{x}=4,78$; SS= ,39; Baba: $\bar{x}=4,59$; SS= ,56), en az ise neşe duygusu için (Anne: $\bar{x}=3,60$; SS= ,92; Baba: $\bar{x}=3,49$; SS= 1,03); ceza tepkisini en fazla çocuklarının öfke duygusu (Anne: $\bar{x}=2,80$; SS= ,94; Baba: $\bar{x}=2,92$; SS= ,91), en az ise neşe duygusu için (Anne: $\bar{x}=1,45$; SS= ,68; Baba: $\bar{x}=1,56$; SS= ,78); büyütme tepkisini en fazla çocuklarının üzüntü duygusu (Anne: $\bar{x}=4,00$; SS= ,87; Baba: $\bar{x}=3,69$; SS= 1,00) en az ise öfke duygusu için (Anne: $\bar{x}=2,62$; SS= ,80; Baba: $\bar{x}=2,56$; SS= ,81); ihmal tepkisini en fazla çocuklarının neşe duygusu (Anne: $\bar{x}=1,58$; SS= ,64; Baba: $\bar{x}=1,69$; SS= ,71) en az ise korku duygusu için (Anne: $\bar{x}=1,23$; SS= ,46; Baba: $\bar{x}=1,38$; SS= ,57) ve avutma tepkisini en fazla çocuklarının üzüntü duygusu (Anne: $\bar{x}=3,48$; SS= ,80; Baba: $\bar{x}=3,51$; SS= ,80) en az ise neşe duygusu için (Anne: $\bar{x}=2,69$; SS= ,98; Baba: $\bar{x}=2,82$; SS= 1,01) tercih ettiklerini belirtmişlerdir. İlginç bir şekilde anne babaların ceza tepkisini en çok tercih ettikleri ikinci duygu üzüntü olarak belirlenmiştir.

Tablo 3. Anne ve Babaların Duygu Sosyalleştirme Davranışlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Boyut	Grup	N	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Ödül	Anne	378	4,41	,39	733	4,68	,00*
	Baba	357	4,24	,57			
Ceza	Anne	378	2,38	,75	733	-2,00	,04*
	Baba	357	2,49	,74			
Büyütme	Anne	378	3,14	,64	733	2,78	,00*
	Baba	357	3,01	,68			
İhmal	Anne	378	1,41	,38	733	-4,11	,00*
	Baba	357	1,55	,53			
Avutma	Anne	378	3,17	,68	733	-1,45	,15
	Baba	357	3,24	,68			

* p<.05

Anne ve babaların çocukların duyguları için tercih ettikleri tepkiler Bağımsız Örneklem T-Testi analizi ile incelenmiştir. Tablo 3'e göre annelerin ve babaların, çocuklarının duygularına yönelik ödül (t=4,68;p<.05), ceza (t=-2,00;p<.05), büyütme (t=2,78;p<.05) ve ihmal (t=-4,11;p<.05) tepkilerini kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Avutma alt boyutunda gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır (t=-1,45;p>.05).

Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde anlamlı farklılıkların; ödül ve büyütme alt boyutlarında annelerin lehine, ceza ve ihmal alt boyutlarında babaların lehine gerçekleştiği saptanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre; çocuklarının duygularına yönelik ödül ve büyütme tepkilerini anneler babalara göre daha fazla tercih ederken, ceza ve ihmal tepkilerini ise babalarannelere göre daha fazla tercih etmektedir.

Tablo 4. Annelerin Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının Eğitim Düzeylerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Tpl.	Kareler Ort.	sd	F	p	Anlamlı Fark
<i>Anne_ödül</i>	Gr.arası	,86	,29	3	1,87	,13	-
	Gr. içi	56,40	,15	369			
	Toplam	57,27		372			
<i>Anne_ceza</i>	Gr.arası	37,71	12,57	3	26,91	,00**	1>3
	Gr. içi	172,40	,47	369			1>4
	Toplam	210,12		372			2>4 3>4
<i>Anne_büyütme</i>	Gr.arası	21,79	7,26	3	19,98	,00**	1>3
	Gr. içi	134,17	,36	369			1>4
	Toplam	155,96		372			2>4 3>4
<i>Anne_ihmal</i>	Gr.arası	,60	,20	3	1,35	,26	-
	Gr. içi	54,66	,15	369			
	Toplam	55,26		372			
<i>Anne_avutma</i>	Gr.arası	21,33	7,11	3	16,96	,00**	1>2
	Gr. içi	154,71	,42	369			1>3
	Toplam	176,04		372			1>4 2>4 3>4

** p<.01; * p<.05 Gruplar: 1=ilkokul mezunu, 2=ortaokul mezunu, 3=lise mezunu, 4=üniversite mezunu

Annelerin çocukların duyguları için tercih ettikleri tepkilerin eğitim düzeyine göre farklılaşmış ve farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) sonuçları Tablo 4'te verilmiştir. Farklılık saptanan alt boyutlarda farklılığın hangi grup lehine olduğunu tespit etmek amacıyla varyansın homojenliği test edilmiş ve homojen olduğu görüldükten sonra çoklu karşılaştırma (Post Hoc) testlerinden Scheffe analizi yapılmıştır.

Ödül alt boyutunda annelerin eğitim düzeyine göre ödül tepkisini kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F=1,87; p>.05$). Ceza alt boyutunda annelerin eğitim düzeyine göre ceza tepkisini kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($F=26,91; p<.05$). Buna göre anlamlı farklılığın, ilkökul mezunu olan anneler ($\bar{x}=2,89$) ile lise mezunu ($\bar{x}=2,45$) olan anneler arasında ilkökul mezunu olan annelerin lehine; ilkökul mezunu olan anneler ($\bar{x}=2,89$) ile üniversite mezunu ($\bar{x}=1,99$) olan anneler arasında ilkökul mezunu olan annelerin lehine; ortaokul mezunu ($\bar{x}=2,61$) olan anneler ile üniversite mezunu ($\bar{x}=1,99$) olan anneler arasında ortaokul mezunu olan annelerin lehine ve lise mezunu ($\bar{x}=2,45$) olan anneler ile üniversite mezunu ($\bar{x}=1,99$) olan anneler arasında lise mezunu olan annelerin lehine gerçekleştiği saptanmıştır. Büyütme alt boyutunda annelerin eğitim düzeyine göre büyütme tepkisini kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($F=19,98; p<.05$). Buna göre anlamlı farklılığın, ilkökul mezunu olan anneler ($\bar{x}=3,52$) ile lise mezunu ($\bar{x}=3,20$) olan anneler arasında ilkökul mezunu olan annelerin lehine; ilkökul mezunu olan anneler ($\bar{x}=3,52$) ile üniversite mezunu ($\bar{x}=2,84$) olan anneler arasında ilkökul mezunu olan annelerin lehine; ortaokul mezunu ($\bar{x}=3,28$) olan anneler ile üniversite mezunu ($\bar{x}=2,84$) olan anneler arasında ortaokul mezunu olan annelerin lehine ve lise mezunu ($\bar{x}=3,20$) olan annelerle üniversite mezunu ($\bar{x}=2,84$) olan anneler arasında lise mezunu olan annelerin lehine gerçekleştiği saptanmıştır. İhmal alt boyutunda annelerin eğitim düzeyine göre ihmal etme tepkisini kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F=1,35; p>.05$). Avutma alt boyutunda annelerin eğitim düzeyine göre avutma tepkisini kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık

bulunmuştur ($F=16,96;p<.05$). Buna göre anlamlı farklılığın, ilkökul mezunu olan anneler ($\bar{x}=3,56$) ile ortaokul mezunu ($\bar{x}=3,23$), lise mezunu ($\bar{x}=3,26$) ve üniversite mezunu ($\bar{x}=2,87$) olan anneler arasında ilkökul mezunu olan annelerin lehine; ortaokul mezunu olan anneler ($\bar{x}=3,56$) ile üniversite mezunu ($\bar{x}=2,87$) olan anneler arasında ortaokul mezunu olan annelerin lehine; lise mezunu ($\bar{x}=3,26$) olan anneler ile üniversite mezunu ($\bar{x}=2,87$) olan anneler arasında lise mezunu olan annelerin lehine gerçekleştiği saptanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, üniversite mezunu olan anneler, daha düşük eğitim düzeyine sahip annelere kıyasla ceza, büyütme ve avutma tepkilerini daha az kullanmaktadır. Lise mezunu olan anneler de, ilkökul mezunu olan annelere kıyasla ceza, büyütme ve avutma tepkilerini daha az kullanmaktadır. Ortaokul mezunu olan anneler, ilkökul mezunu olan annelere kıyasla avutma tepkisini daha az kullanmaktadır. Tablo 4 incelendiğinde, eğitim düzeyi daha düşük olan annelerin olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Babaların Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının Eğitim Düzeylerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) Sonuçları

Boyut	Varyansın Kaynağı	Kareler Tpl.	Kareler Ort.	sd	F	p	Anlamlı Fark
<i>Baba_ödül</i>	Gr.arası	,87	,29	3	,90	,44	-
	Gr. içi	110,95	,32	344			
	Toplam	111,82		347			
<i>Baba_ceza</i>	Gr.arası	13,16	4,39	3	8,34	,00**	1>4 2>4
	Gr. içi	181,04	,53	344			
	Toplam	194,20		347			
<i>Baba_büyütme</i>	Gr.arası	17,93	5,98	3	14,28	,00**	1>3 1>4 2>3 2>4
	Gr. içi	143,97	,42	344			
	Toplam	161,90		347			
<i>Baba_ihmal</i>	Gr.arası	,60	,20	3	,71	,54	-
	Gr. içi	97,21	,28	344			
	Toplam	97,82		347			
<i>Baba_avutma</i>	Gr.arası	14,26	4,75	3	11,29	,00**	1>4 2>4
	Gr. içi	144,80	,42	344			
	Toplam	159,06		347			

** $p<.01$; * $p<.05$ Gruplar: 1=ilkokul mezunu, 2=ortaokul mezunu, 3=lise mezunu, 4=üniversite mezunu

Babaların çocukların duyguları için tercih ettikleri tepkilerin eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur. Farklılık saptanan alt boyutlarda farklılığın hangi grup lehine olduğunu tespit etmek amacıyla varyansın homojenliği test edilmiş ve homojen olduğu görüldükten sonra çoklu karşılaştırma (Post Hoc) testlerinden Scheffe analizi yapılmıştır. Ödül alt boyutunda babaların eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F=,90;p>.05$). Ceza alt boyutunda babaların eğitim düzeyine göre ceza tepkisini kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($F=8,34;p<.05$). Anlamlı farklılığın, ilkökul mezunu ($\bar{x}=2,65$) olan babalar ile üniversite mezunu ($\bar{x}=2,27$) olan babalar arasında ilkökul mezunu olan babaların lehine ve ortaokul mezunu olan babalar ($\bar{x}=2,79$) ile üniversite mezunu ($\bar{x}=2,27$) olan babalar arasında ortaokul mezunu olan babaların lehine gerçekleştiği saptanmıştır. Büyütme alt boyutunda babaların eğitim düzeyine göre çocuk duygularına yönelik büyütme tepkisini kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($F=14,28;p<.05$). Buna göre anlamlı farklılığın, ilkökul mezunu olan babalar ($\bar{x}=3,31$) ile lise mezunu ($\bar{x}=2,94$) olan babalar arasında ilkökul mezunu olan babaların lehine; ilkökul mezunu olan babalar ($\bar{x}=3,31$) ile üniversite mezunu ($\bar{x}=2,79$) olan babalar arasında ilkökul mezunu olan babaların lehine; ortaokul mezunu ($\bar{x}=3,33$) olan babalar ile lise mezunu ($\bar{x}=2,94$) olan babalar arasında

ortaokul mezunu olan babaların lehine ve ortaokul mezunu ($\bar{x}=3,33$) olan babalarla üniversite mezunu ($\bar{x}=2,79$) olan babalar arasında ortaokul mezunu olan babaların lehine gerçekleştiği saptanmıştır. İhmal alt boyutunda babaların eğitim düzeyine göre çocuk duygularına yönelik ihmal etme tepkisini kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($F=,71;p>.05$). Avutma alt boyutunda babaların eğitim düzeyine göre çocuk duygularına yönelik avutma tepkisini kullanma düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($F=11,29;p<.05$). Buna göre anlamlı farklılığın, ilkökul mezunu ($\bar{x}=3,53$) olan babalar ile üniversite mezunu ($\bar{x}=3,02$) olan babalar arasında ilkökul mezunu olan babaların lehine ve ortaokul mezunu olan babalar ($\bar{x}=3,48$) ile üniversite mezunu ($\bar{x}=3,02$) olan babalar arasında ortaokul mezunu olan babaların lehine gerçekleştiği saptanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, üniversite mezunu olan babalar, ceza, büyütme ve avutma tepkilerini ilkökul mezunu ve ortaokul mezunu olan babalara kıyasla daha az kullanmaktadır. Lise mezunu olan babalar ise, büyütme tepkisini ilkökul mezunu ve ortaokul mezunu olan babalara kıyasla daha az kullanmaktadır. Tablo 5 incelendiğinde, eğitim düzeyi daha düşük olan babaların olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 6. Annelerin Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının Çalışma Durumlarına Göre Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Boyut	Çalışma Durumu	N	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Anne_ödül	Çalışmıyor	267	4,44	,39	369	2,41	,02*
	Çalışıyor	104	4,33	,41			
Anne_ceza	Çalışmıyor	267	2,49	,74	369	4,76	,00*
	Çalışıyor	104	2,09	,68			
Anne_büyütme	Çalışmıyor	267	3,22	,62	369	4,14	,00*
	Çalışıyor	104	2,92	,65			
Anne_ihmal	Çalışmıyor	267	1,41	,38	369	,58	,60
	Çalışıyor	104	1,39	,39			
Anne_avutma	Çalışmıyor	267	3,28	,65	369	4,82	,00*
	Çalışıyor	104	2,91	,66			

* $p<.05$

Annelerin çocukların duyguları için tercih ettikleri tepkilerin çalışma durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığı Bağımsız Örneklem T-Testi ile incelenmiştir. Tablo 6'ya göre; ödül alt boyutunda çalışmayan annelerin çocuk duygularına yönelik ödül tepkisini kullanma düzeyleri ($\bar{x}=4,44$) çalışan annelerin ödül tepkilerinden ($\bar{x}=4,33$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık ($t=2,41;p<.05$) göstermiştir. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde anlamlı farklılığın çalışmayan annelerin lehine gerçekleştiği görülmektedir. Ceza alt boyutunda, herhangi bir işte çalışmayan annelerin çocuk duygularına yönelik cezalandırma tepkisini kullanma düzeyleri ($\bar{x}=2,49$) ile bir işte çalışan annelerin çocuk duygularına yönelik cezalandırma tepkisini kullanma düzeyleri ($\bar{x}=2,09$) arasında anlamlı farklılık ($t=4,76;p<.05$) bulunmuştur. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde çalışmayan annelerin ceza tepkisini çalışan annelerden daha fazla kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Büyütme alt boyutunda çalışmayan annelerin çocuk duygularına yönelik büyütme tepkisini kullanma düzeyleri ($\bar{x}=3,22$) ile çalışan annelerin çocuk duygularına yönelik büyütme tepkisini kullanma düzeyleri ($\bar{x}=2,92$) arasında anlamlı farklılık ($t=4,14;p<.05$) bulunmuştur. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde çalışmayan annelerin büyütme tepkisini çalışan annelerden daha fazla tercih ettikleri görülmektedir. İhmal alt boyutunda çalışmayan annelerin çocuk

duygularına yönelik ihmal tepkisini kullanma düzeyleri ($\bar{x}=1,41$) ile çalışan annelerin çocuk duygularına yönelik ihmal tepkisini kullanma düzeyleri ($\bar{x}=1,39$) arasında anlamlı farklılık ($t=,53;p>.05$) bulunmamıştır. Avutma alt boyutunda çalışmayan annelerin çocuk duygularına yönelik avutma tepkisini kullanma düzeyleri ($\bar{x}=3,28$) ile çalışan annelerin çocuk duygularına yönelik avutma tepkisini kullanma düzeyleri ($\bar{x}=2,91$) arasında anlamlı farklılık ($t=4,82;p<.05$) bulunmuştur. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde çalışmayan annelerin avutma tepkisini çalışan annelerden daha fazla tercih ettikleri belirlenmiştir. Tablo 6 incelendiğinde; çalışmayan annelerin ödül, ceza, büyütme ve avutma tepkilerini çalışan annelere göre daha fazla kullandıkları görülmektedir.

Tablo 7. Aylık Hane Geliri ile Anne ve Babaların Duygu Sosyalleştirme Davranışları Arasındaki Spearman Korelasyon Sonuçları

	Anne ödül	Anne ceza	Anne büyütme	Anne ihmal	Anne avutma	Baba ödül	Baba ceza	Baba büyütme	Baba ihmal	Baba avutma
Aylık hane geliri	,01	-,33**	-,26**	-,11	-,29**	-,04	-,24**	-,26**	-,05	-,22**

* $p<0,05$ ** $p<0,01$

Tablo 7 incelendiğinde, aylık hane geliri ile annelerin ceza ($r=-,33$, $p<,01$), büyütme ($r=-,26$, $p<,01$) ve avutma ($r=-,29$, $p<,01$) tepkileri arasında negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Babaların çocukların duygularına tepkileri ile aylık hane geliri arasındaki korelasyonlar ceza ($r=-,24$, $p<,01$), büyütme ($r=-,26$, $p<,01$) ve avutma ($r=-,22$, $p<,01$) tepkilerinde negatif yönde anlamlı ilişki göstermiştir. Tablo 7'den edinilen bulgulara göre, aylık hane geliri arttıkça anne ve babaların olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını kullanma düzeylerinin azaldığı görülmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Okul öncesi dönem çocuklarının anne ve babalarının duygu sosyalleştirme davranışlarının incelendiği mevcut araştırmadan edinilen sonuçlara göre; ödül ve büyütme tepkilerini annelerin babalara kıyasla daha fazla tercih ettiği, ceza ve ihmal tepkilerini ise babaların annelere kıyasla daha fazla tercih ettiği belirlenmiştir. Bununla birlikte; eğitim düzeyi yüksek olan anne-babaların olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha az kullandığı, herhangi bir işte çalışmayan annelerin, çalışan annelere kıyasla hem olumsuz hem de olumlu tepkileri daha fazla kullandıkları ve aylık hane geliri arttıkça hem annelerin hem de babaların olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha az tercih ettikleri saptanmıştır.

Çalışmanın ilk bulgusuna göre; çocuklarının duygularına yönelik olumsuz tepkileri babalar annelere göre daha sık tercih etmekte, olumlu tepkileri ise anneler babalara göre daha sık tercih etmektedir. Bu bulgu daha önce yapılmış çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Baker vd., 2011; Brown vd., 2015; İlhan, 2017; Yaremych ve Volling, 2020). Baker ve diğerleri (2011) annelerin babalara göre daha yüksek duygu koçluğu tutumları gösterdiklerini ve çocukların olumsuz duygularına daha fazla destekleyici tepki verdiklerini tespit etmiştir. Ayrıca annelerin çocuklarıyla babalara göre daha sık (Aznar ve Tenenbaum 2013; Zaman ve Fivush; 2013) ve daha ayrıntılı bir şekilde (Fivush vd., 2000; Zaman ve Fivush 2013) duygusal konuşmalara katıldıkları bulunmuştur. Bununla birlikte duygusal becerilerde de ebeveynlerin cinsiyet farklılıklarını tespit eden çalışmalar mevcuttur. Gottman ve diğerleri (1996), babaların annelere göre duygu farkındalığının daha az olduğunu ve duygu koçluğu tutumlarının daha düşük olduğunu bulmuştur. Brown ve diğerleri (2015) tarafından yapılan çalışmada annelerin olumlu duyguları babalardan daha fazla ifade ettikleri belirlenmiştir. Sunulan bulgular ışığında, anne

ve babaların duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki farklılıkların anne ve babaların duygusal becerilerindeki farklılaşmadan kaynaklı olabileceği düşünülebilir.

Duygu deneyiminin ve ifadesinin büyük ölçüde sosyal olarak inşa edildiği ve kültürel bağlamdan büyük ölçüde etkilendiği konusunda da giderek artan bir kabul vardır (Matsumoto ve Hwang, 2012). Anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışlarının etnik kökene göre değiştiğini tespit eden çalışmalar mevcuttur (Brown vd., 2015; Sosa-Hernandez vd., 2020). Brown ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin olumsuz duygularını ifade etmelerindeki cinsiyet farklılıklarının etnik kökene göre önemli ölçüde farklılık gösterdiği bulunmuştur. Daha önceki çalışmalar ve mevcut çalışmanın bulguları birlikte değerlendirildiğinde; çocukların duygularına yönelik annelerin olumlu tepkileri daha fazla, babaların ise olumsuz tepkileri daha fazla kullanıyor olmasının kültürel etmenlerle ilişkili olduğu da düşünülebilir.

Çalışmanın bir diğer bulgusuna göre; eğitim düzeyi yüksek olan anne-babaların olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha az kullandıkları belirlenmiştir. Daha önceki çalışmalar incelendiğinde, eğitim düzeyi daha yüksek annelerin çocuklarının duygularına yönelik daha az ceza tepkisi kullandıklarını saptayan çalışmalara (Aydın, 2010; Corapci, Aksan ve Yağmurlu, 2012; Hasçuhadar, 2015); annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha az tercih ettiklerini tespit eden çalışmalara (Altıntop, 2019; Büyükbiçer, 2019; Güven ve Erden, 2017; Özkan, 2019) ve babanın eğitim düzeyinin babanın olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını yordadığını belirleyen çalışmaya (Kaya, 2016) rastlanmıştır. İlhan (2017) da araştırmasında okul öncesi dönem çocuğu olan babaların eğitim düzeyi arttıkça olumsuz duygu sosyalleştirme davranışları kullanımının azaldığını saptamıştır. Literatürde anne eğitim düzeyine göre annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının farklılaşmadığına (Özkan ve Aksoy, 2017) ve babaların eğitim düzeyine göre duygu sosyalleştirme davranışlarının farklılaşmadığına ilişkin çalışmalara da rastlanmıştır (Özkan, 2019).

Çalışmada herhangi bir işte çalışmayan annelerin hem olumsuz hem de olumlu tepkileri çalışan annelere göre daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir. Büyükbiçer (2019) araştırmasında, çalışmayan annelerin cezalandırıcı ve küçümseme tepkilerini kullanma düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Ersay (2014) çalışmasında çalışmayan annelerin ceza tepkisini çalışan annelere göre daha fazla tercih ettiklerini saptamıştır. Başka bir çalışmada da ev hanımı olan annelerin profesyonel veya profesyonel olmayan meslek gruplarında çalışan annelere kıyasla olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarından ceza ve avutma tepkilerini daha fazla gösterdikleri bulunmuştur (İlhan, 2017). Mevcut çalışma da bu çalışmaların bulgularıyla paralel olarak herhangi bir işte çalışmayan annelerin olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla kullandıklarını göstermiştir. Fakat mevcut çalışmada herhangi bir işte çalışmayan annelerin olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarının yanında, ödül tepkisini de çalışan annelere göre daha fazla kullandıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Çalışmayan annelerin çocuklarıyla daha uzun zaman aynı ortamda olmaları ve sosyal etkileşimlerin ortaya çıkardığı farklı duygu durumlarının oluşması muhtemeldir. Bu annelerin çocuğun farklı duygularına yönelik farklı tepki türlerini tercih edebilecekleri düşünülebilir. Örneğin; çocuğun öfke duygusuna yönelik ceza tepkilerini daha çok tercih ediyorken, korku duygusuna yönelik ödül tepkisini daha fazla kullanıyor olabilir. Bunların dışında çalışmayan annelerin çocukların olumsuz duygularına daha az sabırlı olabileceği düşünülmektedir. Anne çalışma durumuna göre duygu sosyalleştirme davranışlarının farklılık göstermediğine ilişkin çalışmalara da rastlanmıştır (Özkan, 2015; Özkan, 2019).

Çalışmada aylık hane geliri arttıkça hem annelerin hem de babaların olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha az tercih ettikleri saptanmıştır. Aylık gelirin aile içi duygusal iklim, çocukla olumlu iletişim ve etkileşim gibi pek çok faktörü etkilemesi ve ekonomik

sıkıntılarının ebeveynlerin stres düzeyini artırması muhtemeldir. Bu bağlamda aylık hane geliri daha düşük olan ebeveynlerin olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla tercih etmeleri mümkün olabilir.

Bu çalışmadan edinilen sonuçlar doğrultusunda uygulamaya yönelik ve ileride yapılacak çalışmalar için bazı önerilerde bulunulabilir. Çalışmaya İstanbul iline bağlı üç ilçede bulunan ve çocukları devlet okullarında okul öncesi eğitim alan anne ve babalar dahil edilmiştir. Özel okullarda okul öncesi eğitim alan ve/veya herhangi bir okul öncesi eğitim kurumunda eğitim almayan çocukların anne ve babalarını da içeren çalışmaların yapılması farklı grupların duygu sosyalleştirme tepkilerinin ortaya çıkarılmasında faydalı olacaktır. Ayrıca bu araştırmanın verileri anne ve babaların kendi bildirimlerine dayalı doldurulan ölçekle sınırlıdır. Bu alanda yapılacak çalışmalarda farklı ölçme tekniklerinin (gözlem ve görüşme gibi) kullanılması ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkilerini daha detaylı incelemeye fırsat verecektir. Özellikle anne ve babaların eğitim ve gelir düzeylerinin çocuklarının duygularına verdikleri tepkiler ile ilişkili olduğu görüldüğü için, anne ve babalar için planlanacak müdahale programları ve eğitim etkinliklerinde bunların göz önüne alınması önerilmektedir.

Bu çalışmanın bulgularına göre çocuklarının duygularına yönelik yardım ve rahatlatma veya aynı duyguyu hissederek yansıtma tepkilerini annelerin babalardan anlamlı derecede daha fazla kullandıkları görülmektedir. Diğer taraftan babaların çocukların duygu durumlarında ceza veya görmezden gelme yaklaşımlarını tercih etme durumlarının annelerden istatistiksel olarak daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda babaların olumlu duygu sosyalleştirme stratejilerini geliştirme ve bu konuda bilgilenebilir. Duygular ve duygu sosyalleştirme konularında anne ve babaların beraber katılmalarının desteklendiği müdahale programlarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Özellikle erken çocuklukta duyguların biliş ve davranışlarla ilişkisi, duygu sosyalleştirmenin önemi ve sağlıklı yolları konularında bilgilendirme çalışmalarının farklı kanallar (bülten, dergi, afiş, broşür vb.) yoluyla ebeveynlere ulaştırılması tavsiye edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Altıntop, İ. (2019). *Ebeveynlerin duygu sosyalleştirmesi ile çocukların sosyal yetkinliği arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aydın, F. (2010). *Maternal emotion regulation, socio-economic status and social context as predictors of maternal emotion socialization practices*. (Master thesis). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Aznar, A., & Tenenbaum, H. R. (2013). Spanish parents' emotion talk and their children's understanding of emotion. *Frontiers in psychology*, 4, 670.
- Baker, J. K., Fenning, R. M. & Crnic, K. A. (2011). Emotion socialization by mothers and fathers: Coherence among behaviors and associations with parent attitudes and children's social competence. *Social Development*, 20(2): 412-430.
- Bjørk, R. F., Havighurst, S. S., Pons, F., & Karevold, E. B. (2020). Pathways to behavior problems in Norwegian kindergarten children: The role of parent emotion socialization and child emotion understanding. *Scandinavian Journal of Psychology*, 61(6), 751-762.
- Blandon, A. Y., & Scrimgeour, M. B. (2015). Child, parenting, and situational characteristics associated with toddlers' prosocial behaviour. *Infant and Child Development*, 24(6), 643-660.
- Brown, G. L., Craig, A. B., & Halberstadt, A. G. (2015). Parent gender differences in emotion socialization behaviors vary by ethnicity and child gender. *Parenting*, 15(3), 135-157.
- Brumariu, L. E., & Kerns, K. A. (2015). Mother-child emotion communication and childhood anxiety symptoms. *Cognition and Emotion*, 29(3), 416-431.
- Büyükbıçer, E. (2019). *Okul öncesi dönem çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem Akademi.
- Cole, P. M., & Tan, P. Z. (2015). Emotion socialization from a cultural perspective. In J. E. Grusec & P. D. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and research* (p. 499–519). Guilford.
- Corapci, F., Aksan, N., & Yagmurlu, B. (2012). Socialization of Turkish Children's Emotions: do different emotions elicit different responses?. *Global Studies of Childhood*, 2(2), 106-116.
- Cunningham, J. N., Kliewer, W., & Garner, P. W. (2009). Emotion socialization, child emotion understanding and regulation, and adjustment in urban African American families: Differential associations across child gender. *Development and psychopathology*, 21(1), 261-283.
- Denham, S. A. (2007). Dealing with feelings: How children negotiate the worlds of emotions and social relationships. *Cognition, Brain, Behavior*, 11(1), 1.
- Denham, S. A., & Kochanoff, A. T. (2002). Parental contributions to preschoolers' understanding of emotion. *Marriage & Family Review*, (34), 311-343.
- Denham, S. A., Bassett, H. H., & Wyatt, T. (2007). The socialization of emotional competence. *Handbook of socialization: Theory and research*, 614-637.
- Denham, S. A., Cook, M., & Zoller, D. (1992). 'Baby looks very sad': Implications of conversations about feelings between mother and preschooler. *British Journal of Developmental Psychology*, 10(3), 301-315.
- Denham, S. A., Mitchell-Copeland, J., Strandberg, K., Auerbach, S., & Blair, K. (1997). Parental contributions to preschoolers' emotional competence: Direct and indirect effects. *Motivation and emotion*, 21(1), 65-86.
- Denham, S. A., Zoller, D., & Couchoud, E. A. (1994). Socialization of preschoolers' emotion understanding. *Developmental psychology*, 30(6), 928.

- Eisenberg, N., Cumberland, A., & Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological inquiry*, 9(4), 241-273.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C., & Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child development*, 70(2), 513-534.
- Eisenberg, N., Smith, C. L., & Spinrad, T. L. (2011). Effortful control: Relations with emotion regulation, adjustment, and socialization in childhood. . D. Vohs & R. F. Baumeister (Eds.), *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications içinde* (ss. 263–283). Guilford Press.
- Ersay, E. (2014). Parental socialization of emotion: How mothers respond to their children's emotions in Turkey. *International Journal of Emotional Education*, 6(1), 33-46.
- Fivush, R., Brotman, M. A., Buckner, J. P., & Goodman, S. H. (2000). Gender differences in parent–child emotion narratives. *Sex roles*, 42(3-4), 233-253.
- Garner, P. W., Dunsmore, J. C., & Southam-Gerrow, M. (2008). Mother–child conversations about emotions: Linkages to child aggression and prosocial behavior. *Social Development*, 17(2), 259-277.
- Gottman, J. M., Katz, L. F., & Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology*, 10, 243-268.
- Gottman, J., Katz, L., & Hooven, C. (1997). *Meta-Emotion*. New York: Routledge.
- Grady, J. S. (2020). Parents' reactions to toddlers' emotions: Relations with toddler shyness and gender. *Early Child Development and Care*, 190(12), 1855–1862.
- Güven, E., & Erden, G. (2017). Duygu sosyalleştirmenin çocuklarda gözlenen davranış sorunlarına katkısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(79), 18–32.
- Hasçuhadar, B. (2015). *Okul öncesi dönemdeki çocuklarda ebeveynlik davranışları, duygu sosyalleştirme, hazzı geciktirme, sosyal yeterlilik ve yaratıcılık arasındaki ilişkiler*. (Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Hastings, P. D., Utendale, W. T., & Sullivan, C. (2007). The Socialization of Prosocial Development. In J. E. Grusec & P. D. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and research* (p. 638–664). Guilford.
- Hurrell, K. E., Hudson, J. L., & Schniering, C. A. (2015). Parental reactions to children's negative emotions: Relationships with emotion regulation in children with an anxiety disorder. *Journal of anxiety disorders*, (29), 72-82.
- İlhan, T. (2017). *Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme stratejileri ile çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Johnson, A. M., Hawes, D. J., Eisenberg, N., Kohlhoff, J., & Dudeney, J. (2017). Emotion socialization and child conduct problems: A comprehensive review and meta-analysis. *Clinical psychology review*, 54, 65-80.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel.
- Kaya, E. (2016). *Babaların duygu sosyalleştirme uygulamaları ve bu uygulamaların okul öncesi çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerdeki rolü*. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kitzmann, K., & Howard, K. M. (2011). Emotion socialization by early childhood educators: Conceptual models from psychology. *Asia-Pacific Journal of Research in Early Childhood Education*, (5), 23-44.
- Li, D., Li, D., Wu, N., & Wang, Z. (2019). Intergenerational transmission of emotion regulation through parents' reactions to children's negative emotions: Tests of unique, actor, partner, and mediating effects. *Children and Youth Services Review*, 101, 113-122.

- Matsumoto, D., & Hwang, H. S. (2012). Culture and emotion: The integration of biological and cultural contributions. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43(1), 91-118.
- Nelson, J. A., & Boyer, B. P. (2018). Maternal responses to negative emotions and child externalizing behavior: Different relations for 5-, 6-, and 7-year-olds. *Social Development*, 27(3), 482-494.
- O'neal, C. R., & Magai, C. (2005). Do parents respond in different ways when children feel different emotions? The emotional context of parenting. *Development and Psychopathology*, 17(2), 467-487.
- Ornaghi, V., Pepe, A., Agliati, A., & Grazzani, I. (2019). The contribution of emotion knowledge, language ability, and maternal emotion socialization style to explaining toddlers' emotion regulation. *Social Development*, 28(3), 581-598.
- Ornaghi, V., Conte, E., & Grazzani, I. (2020). Empathy in toddlers: the role of emotion regulation, language ability, and maternal emotion socialization style. *Frontiers in Psychology*, 11, 2844.
- Özen Uyar, R., Yılmaz Genç, M. M., & Aktaş Arnas, Y. (2018). Okul öncesi dönem çocukların duygu düzenleme ve duyguları anlama becerilerinin yordayıcısı olarak annelerin duygu sosyalleştirme davranışları. *Eğitim ve Bilim* 43(195). doi: 10.15390/EB.2018.7629
- Özkan, H. K. (2015). *Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların benlik algısı ve sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özkan, H. K., & Aksoy, A. B. (2017). An investigation of maternal emotion socialization behaviors, children's self-perceptions, and social problem-solving skills. *Eurasian Journal of Educational Research*, 67, 125-139.
- Özkan, S. (2019). *Okul öncesi dönemdeki çocukların duygu düzenleme becerileri ile ebeveynlerinin sosyal sorun çözme ve çocuklarının olumsuz duygularıyla başetme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Saarni, C. (2001). Cognition, Context, and Goals: Significant Components in Social-Emotional Effectiveness. *Social Development*, 10(1), 125-29.
- Seçer, Z., & Karabulut, N. (2016). Anne-babaların duygusal sosyalleştirme davranışları ile okul öncesi çocukların sosyal becerilerinin analizi. *Eğitim ve Bilim*, 41(185), 147-165.
- Sosa-Hernandez, L., Sack, L., Seddon, J. A., Bailey, K., & Thomassin, K. (2020). Mother and father repertoires of emotion socialization practices in middle childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 69, 101159.
- Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Gaertner, B., Popp, T., Smith, C. L., Kupfer, A., ... & Hofer, C. (2007). Relations of maternal socialization and toddlers' effortful control to children's adjustment and social competence. *Developmental Psychology*, 43(5), 1170.
- Şeker, M. (2011). İstanbul'da yaşam kalitesi araştırması. İstanbul Ticaret Odası.
- Taylor, Z. E., Eisenberg, N., Spinrad, T. L., Eggum, N. D., & Sulik, M. J. (2013). The relations of ego-resiliency and emotion socialization to the development of empathy and prosocial behavior across early childhood. *Emotion*, 13(5), 822.
- Yaremych, H. E., & Volling, B. L. (2020). Sibling relationships and mothers' and fathers' emotion socialization practices: A within-family perspective. *Early Child Development and Care*, 190(2), 195-209.
- Zahn-Waxler, C. (2010). Socialization of emotion: Who influences whom and how? In A. Kennedy Root & S. Denham (Eds.), *The role of gender in the socialization of emotion: Key concepts and critical issues*. New Directions for Child and Adolescent Development, 128, 101-109. San Francisco: Jossey-Bass.
- Zaman, W., & Fivush, R. (2013). Gender differences in elaborative parent-child emotion and play narratives. *Sex roles*, 68(9-10), 591-604.

Zava, F., Watanabe, L. K., Sette, S., Baumgartner, E., Laghi, F., & Coplan, R. J. (2020). Young children's perceptions and beliefs about hypothetical shy, unsociable, and socially avoidant peers at school. *Social Development, 29*(1), 89-109.

Zeytinoglu, S., Calkins, S. D., Swingler, M. M., & Leerkes, E. M. (2017). Pathways from maternal effortful control to child self-regulation: The role of maternal emotional support. *Journal of Family Psychology, 31*(2), 170.